

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR**

PSZICHOLÓGIAI DOKTORI ISKOLA

A Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Demetrovics Zsolt, egyetemi tanár

Szocializáció és társadalmi folyamatok program

Programvezető: Dr. Nguyen Luu Lan Anh, habilitált egyetemi docens

BORSFAY KRISZTINA

**MAGYARORSZÁGON ÉLŐ KÍNAI ÉS MAGYAR GYERMEKEK JÖVŐKÉPE –
ÉRTÉKEK, TÁRSAS KONTEXTUS ÉS MEGKÜZDÉS**

**Doktori (PhD) disszertáció
Tézisei**

Témavezető: Dr. Nguyen Luu Lan Anh, habilitált egyetemi docens

A bírálóbizottság tagjai:

Prof. Dr. Faragó Klára, professor emeritus, ELTE PPK, elnök

Dr. N. Kollár Katalin, habil. egyetemi docens, ELTE PPK, titkár

Dr. Szabó Laura, habil. egyetemi docens, ELTE PPK, bíráló

Dr. Kiss Paszkál, habil. egyetemi docens, KRE, bíráló

Kissné Dr. Viszket Mónika, egyetemi adjunktus, ELTE PPK, tag

Dr. Kőrössi Judit, egyetemi docens, SZTE BTK, tag

Dr. Indries Krisztián, egyetemi adjunktus, ELTE TÁTK, tag

Dr. Csoma Mózes, habil. egyetemi docens, ELTE BTK, tag

Budapest, 2019

BEVEZETÉS

A doktori kutatás Magyarországon élő kínai migráns gyermekek jövőképét, illetve ennek előzményeként múltbeli tapasztalatait vizsgálja. A kutatás kiemelt figyelmet szentel az (élethosszig tartó) fejlődés folyamatában megjelenő változások (pozitív, illetve negatív) és az ezekhez való adaptálódás, az ezekkel történő megküzdés kérdésére, vizsgálva azt, hogy a különböző életesemények, társas (kontextuális) hatások mentén hogyan alakul az egyén élete, milyen jövő projekciókat konstruálnak meg az egyének saját jövőjükre vonatkozóan.

ELMÉLETI BEVEZETŐ

A disszertáció elméleti háttérét három fő nagy fejezet adja. Az első fejezet a **jövőkép és az önéletrajzi emlékezet** folyamataira, egymáshoz való viszonyára koncentrálna. Azt járja körül, hogy az egyén hogyan konstruálja meg magát, az élettörténetét a múltban (Conway, 1996), milyen kognitív folyamatok mentén teremt kapcsolatot múlt és jövő között (Addis és mtsai, 2008). Valamint, hogy ezzel hogyan épít fel egy folytonos, értelmezett élettörténeti énnarratívát (Gergen és Gergen, 1998; McAdams, 2001), amely a jövőbeli lehetséges (narratív) self (Erikson, 2007, Whitty, 2000) szempontjából is jelentős. A fejezet tárgyalja a prospektív gondolkodás jellemzőit (Bernsten és Jacobsen, 2008, Bernsten és Bohn 2010), kiemelve a jövőről való gondolkodás kulturális sajátosságait is (Wang és mtsai, 2011, Wang és mtsai, 2000).

A második fejezet a **fejlődés folyamatait** helyezi előtérbe, a normatív és nem normatív változás kérdése (Baltes és mtsai, 2006) felől tekint az egyén fejlődési útjára. Körüljárja a sajátos életkori feladatok helyét a fejlődés folyamatában, a változások révén megjelenő járó kríziseket (Erikson, 1963) érintve a prototipikus, normatív életpálya, a kulturális élet-forgatókönyv fogalmait, a negatív életesemények helyét és viszonyát az egész élettörténeti forgatókönyvben (Bernsten és Rubin, 2002, 2004). Ez a fejezet foglalkozik a változások kezeléséhez szükséges megküzdés mechanizmusaival is, kitérve azok kulturális sajátosságaira is (Cheng és mtsai, 2010, Jose és Huntsinger, 2005).

Az elméleti áttekintés harmadik alfejezete a **migrációs, akkulturációs folyamatok** elméleteit, fogalmait (Berry, 1997, Bochner, 1972, 1986) tárgyalja, fókuszba helyezve az akkulturatív stressz (Ward és mtsai, 2001), az akkulturációs fejlődés (Oppedal és Toppelberg, 2016) jelenségeit, emellett bemutatja a magyarországi kínai migráns gyermekek és fiatalok szocializációs, illetve kulturális sajátosságait is (Örkény és Székelyi, 2010b, Nyíri, 2006, Barna és mtsai, 2012).

A DISSZERTÁCIÓ CÉLJA

A disszertáció egy feltáró kutatás, célja, hogy a kínai migráns gyerekek életét, fontosabb élettörténeti változásait, és az ennek nyomán konstruálódó jövőképet több különböző terület összekötésével - akkulturációs folyamatok, önéletrajzi emlékezeti (self-narratívák), ill. fejlődépszichológiai aspektusok – vizsgálja, és ezáltal gazdagítsa a migráns gyerekek életére vonatkozó empirián alapuló tudásunkat. A kutatás vizsgálódásai mind a rövid, élettörténeti

eseményekre, illetve konkrét jövőképre, mind egy holisztikus perspektívában, a teljes élettörténetre kiterjednek.

MÓDSZERTAN

A négy bemutatott vizsgálat összesen négy adatfelvételi folyamat során nyert adatokra támaszkodik, azokat elemezve járja körül a kutatás kérdéseit. A kutatás első szakaszában kvalitatív interjú, illetve kérdőíves (kvantitatív és kvalitatív) adatfelvétel történt gyermek, illetve szülői mintán (1-3. adatfelvétel). A kutatás második szakaszában pedig egy kvalitatív interjú adatfelvétel (4. adatfelvétel) valósult meg. A minta elérése hozzáférési mintavétellel, illetve, amennyiben erre lehetőség nyílt hólabda módszerrel történt. A toborzási stratégiák között szerepelt a kínai migránsok által látogatott iskolák felkeresése, hirdetés kínai-magyar Facebook csoportban, ismerősökön keresztüli elérés.

A disszertációban a vizsgálatok bemutatásának sorrendjéhez a gyermekek élményeinek időbeliségét vettük figyelembe, nem pedig az adatfelvételek szekvenciáját. Az első két tanulmány a gyermekek múltjára, a második két tanulmány pedig a jövőképre, illetve a teljes életútra fókuszál (a különböző adatfelvételi eljárások, illetve az ezek alapján megvalósított elemzések összefoglalását ld. az 1. táblázatban).

Adatfelvétel	Módszer	Mérőeszköz	Elemszám	Etno-kulturális csoport	Elemzés, vizsgálat bemutatása
1.	Kvalitatív (félig-strukturált interjú)	saját kérdések	7 fő (gyermek)	kínai, magyar-kínai	1. és 3. vizsgálat
2.	Kvantitatív és kvalitatív (kérdőív)	saját kérdések, Kidcope kérdőív (Spirito és mtsai, 1988)	40 fő (gyermek)	kínai, magyar-kínai	1. és 3. vizsgálat
3.	Kvantitatív (kérdőív)	saját kérdőív	75 fő (felnőtt, szülő)	kínai	3. vizsgálat
4.	Kvalitatív (önéletrajzi interjú)	LIM Life-Line Method (Assink és Schroots, 2010)	53 fő (gyermek és fiatal felnőtt)	magyar és kínai	2. és 4. vizsgálat

1. táblázat Áttekintő táblázat: különböző adatfelvételi eljárások a doktori kutatás során, illetve az elemzéseket bemutató vizsgálatok

Az első tanulmány kivételével a disszertáció elsősorban kvalitatív elemzési eljárásokat tartalmaz. A tartalmi elemzés alapvető megközelítése a tematikus elemzés volt, amelynek során figyelembe vettük a szemantikus (explicit, felszínen lévő) jelentést, illetve egyes esetekben a lehetséges látens jelentést is, azaz az elemzés során leírtuk, tematikusan rendeztük az anyagokat, és eközben kutatói (elméleti) ismereteinkre támaszkodva, aktív kutatói döntéseket hozva interpretáltuk is azokat (Brown és Clarke, 2006). A narratív elbeszélés által kapott anyagok elemzése során a narratíva (rövid) részeinek elemzése, kategóriákba helyezése mellett, a narratívákat a maguk teljes egészében, holisztikusan, a részek egymáshoz való viszonyát is figyelembe véve vizsgáltuk (Lieblich és mtsai, 1998).

1. VIZSGÁLAT

Magyarországon élő kínai migráns gyermekek nehézségei, illetve a nehézségekkel történő megküzdés

Cél

A kutatás azt a kérdést járja körül, hogy a magyarországi kínai migráns gyermekek milyen problémákról, nehézségekről számolnak be általánosságban, illetve a kínai származással, kínai családi háttérrel, migrációs történetekkel összefüggésben; és milyen megküzdési stratégiákat alkalmaznak a problémákkal való találkozás során. A kutatásban kiemelt hangsúly került a diszkrimináció észlelésére, az előítéletességgel kapcsolatos tapasztalatokra, hiszen ezek az általános (ill. akkulturációs) nehézségeken túlmutatóan is jelentős problémaforrások lehetnek (Rudmin, 2009).

Módszer

A vizsgálatban 47 fő általános iskolás diák (7., 8. osztály) vett részt. A gyerekeket iskolák felkeresésével értük el. A kvalitatív, interjú adatfelvételben résztvevők (7 fő) átlag életkora 14,86 (SD = 0,69). A Magyarországon való tartózkodás hosszát tekintve viszonylag homogén mintáról beszélhetünk. Az átlagos magyarországi tartózkodás hossza 13,3 év volt (SD = 0,6, min. 13 év, max. 14 év) ennél a csoportnál. A kérdőíves kutatásban résztvevők (40 fő) átlagéletkora 15,57 (SD = 1,07) volt. A magyarországi tartózkodás ennél a csoportnál sokkal heterogénebb, az átlagos tartózkodási idő 5,8 év (SD=4,9). De ezen belül volt, aki az adatfelvétel évében került Magyarországra, volt, aki hosszú éveket töltött már Magyarországon (min = 0, max = 14,5). Mind az interjú, mind a kérdőíves adatfelvételben résztvevők többsége a Magyar–kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola¹ diákja volt. Ezen kívül VIII. és XI. kerületi általános iskolás diákok kerültek a mintába. Az összesen 47 fő között a fiúk és lányok aránya viszonylag egyenletesen oszlott meg (55% fiú, 45% lány). Kulturális származás tekintetében (43 kínai, 4 kínai-magyar) nem volt homogén a minta, azonban a bikulturális (kínai-magyar) személyek anyagát, egyéni mérlegelés után bent hagytuk az elemzésben abból az okból, hogy a látható kisebbségi csoporttagság miatt a bikulturális alanyok is szembesülnek csoportközi megkülönböztetéssel, ezt az elemzés során kapott eredmények is visszaigazolták. A gyermekek nagy része kétnyelvű volt (magyar és kínai). Magyar nyelvtudásukat saját maguk

¹ A kutatás idején (2010-2011) a Magyar–kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskolában még nem voltak középiskolai osztályok. 2016-tól felmenő rendszerben 12 osztályossá vált az iskola, és új elnevezést is kapott: Magyar–kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Gimnázium. A továbbiakban az iskolára, a félreértések elkerülése végett csak mint “Magyar–kínai Két Tanítási Nyelvű Iskola”, vagy magyar–kínai iskola hivatkozunk

korlátozottnak ítélték meg (6 fokú skálán mérve, az átlag kínai nyelvtudás 4,62, a magyar nyelvtudás 2,95).

A tanulmány két adatfelvételi eljárásban nyert adatok elemzésén alapul. Az első adatfelvétel során feltáró célú, *félleg strukturált, kvalitatív interjút* alkalmaztunk, amely az általános személyes adatok (pl. életkor, családi helyzet, migrációs adatok, nyelvhasználat) mellett a jelenlegi iskolai karrierre, valamint a továbbtanulási tervek, jövőképre, etnikai identitásra és az ezeken a területeken tapasztalt nehézségekre kérdezett rá. Az adatokat tematikus elemzés segítségével dolgoztuk fel. A második adatfelvételnél a vizsgálat fogalmi keretét illetően lényegében az első adatfelvételt ismételtük meg, de váltottunk egy kérdőíves megközelítésre: az első adatfelvételben alkalmazott interjú kérdéseivel összhangban lévő, kínaira lefordított *önkitöltős kérdőívet* adtunk a résztvevőknek. A kérdőív az életkor, nem és a nyelvi kompetenciára vonatkozó kérdéseken túl a fent említett területekre (továbbtanulási tervek, jövőkép stb.) kérdezett rá 55 kérdés segítségével. Emellett alkalmaztunk egy kifejezetten gyermekeknél használt megküzdés kérdőívet is (Kidcope, Spirito és mtsai, 1988), amely Lazarus és Folkman (1984) megküzdés koncepcióját felhasználva a közelmúlt nehézségeire, és azok megoldási módjaira fókuszál: a különböző megküzdési stratégiák gyakoriságát és észlelt hatékonyságát méri. A kérdőív kvantitatív és kvalitatív adatokat is tartalmazott, előbbieket statisztikai eljárásokkal, utóbbiakat kvalitatív tematikus elemzéssel dolgoztuk fel.

Eredmények

A kérdőíves anyagban megjelenő nehézségek közül két fő téma emelkedett ki az *iskolai problémák, tanulással összefüggő nehézségek*, pl. dolgozat, vizsgák, házi feladatok nehézsége, kirúgás lehetősége, stb. (a válaszok 45%-a), ezt követték a *családi nehézségek* (13%). Az interjúk gazdagították a kérdőíves eredményeket, az iskolával kapcsolatosan a konkrét iskolai eredményesség kérdésein túl az iskolai élet észlelt nehézséginek további témáit hozták: osztálytársak fluktuációja, ezáltal elválás a barátoktól; saját iskolai karrierben bekövetkező intézményváltások, ennek mentén nehézségek az új iskolában. A családi nehézségek kapcsán kiemelt problémát jelentettek a valamilyen veszteségélménnyel, szeparációval összefüggő történések: költözés, betegség, haláleset, a családtagok földrajzi széttagoltsága, a szülő munkanélkülisége, mint a család életében megjelenő veszteség. A veszteségélmények mellett a generációk közötti értékkülönbség kérdése is megjelent. Főként az interjúkba egy harmadik téma is előkerült, ez pedig a *kulturális másság* témaköre. A gyerekek szemében a kínaiság kapcsán legjobban megfogható pont a kínai nyelv volt, ennek különbözőségét, különleges státuszát majdnem mindenki kiemelte. A negatív érzelmi értékelésű társas interakciókban (pl. diszkriminációs helyzet) a másság következményei felmerültek, azonban a pozitív érzelmi töltetű kapcsolatokban az interjúalanyok kevésbé tulajdonítottak jelentőséget a kínaiságuknak, vagy annak, hogy a barátaiknak kínaiaknak kellene lenniük, a barátságok diverzitásának értékét emelték ki.

A fenti nehézségek mellett fontos megjegyezni, hogy a kérdőívben a nehézségekre vonatkozó kérdéseknél a válaszadók egy jelentős hányada üresen hagyta a válasz helyét (31%), nem volt problémája az elmúlt időszakban (9%), vagy volt problémája, de nem tudta leírni (2%). Az interjúkban is előfordult a nehézségekre vonatkozó kérdésekre adott válasz hiánya.

A *diszkrimináció* esetében a kérdőívben 32,5% számolt be valamilyen diszkriminációról, a gyermekek 62,5%-a egyáltalán nem válaszolt erre a kérdésre, 5%-uk nem tapasztalt ilyesmit. Az interjúkban a résztvevők 71%-a számolt be saját magával vagy másokkal történt diszkriminációs tapasztalatról. Akik beszámoltak diszkriminációról, azok a negatív tapasztalatok gazdag tárházát hozták a diszkrimináció módja, a történetes körülményei, a történet

oka, a történés alanyai és a következmények szempontjából. Az etnikai diszkrimináció tekintetében a magyar-kínai iskola bikulturális, védett térként jelent meg.

A *megküzdési mintázatok* vonatkozásában meglehetően vegyes képet kaptunk. Az általános nehézségekkel való megküzdés során a gyerekekre jellemző volt mind a *problémafókuszú*, mind az *emóciófókuszú megküzdés*, a gyerekek ezeket tartják egyben a leghatékonyabbnak is. A diszkriminációs tapasztalatok kapcsán viszont főként az *elkerülő stratégiát* (pl. figyelmen kívül hagyás) említették, ami egyrészt illeszkedik a kínai, passzívnak tekintett megküzdési stílushoz (Cheng és mtsai, 2010), ugyanakkor a többségi gyerekek körében is jellegzetesnek tekintett reakció bullying esetén (Smith és mtsai 2001, Bibou-Nakou és Markos, 2013).

2. VIZSGÁLAT

Jelentős negatív változások a kínai migráns gyermekek életében. Normatív és nem normatív változások, illetve akkulturatív folyamatok vizsgálata

Cél

A kutatás célja, hogy a legnegatívabb, illetve negatív életeseményeket vizsgálja, azokat az életeseményeket kívánta a fókuszba helyezni, amelyek a narratív élettörténetben a teljes életút kiemelt pontján, mintegy krízisként, fontos változásként jelentek meg. A fontos változások, negatív fordulópontok azonosítása által azt kívánta vizsgálni, hogy melyek azok a lehetséges gócpontok, amelyek a kínai migráns gyermekek életében kiemelt jelentőséggel bírnak. Emellett ennek a vizsgálatnak célja volt az is, hogy – az első vizsgálatától eltérően – differenciáljon a normatív és nem normatív fejlődési sajátosságok, illetve az akkulturációs folyamathoz kapcsolódó, illetve nem kapcsolódó kulturális sajátosságok között.

Módszer

A vizsgálatba 14 fő kínai migráns háttérű általános iskolás diákot (5-8. osztály) vontunk be. A fiúk és a lányok aránya viszonylag egyenletesen oszlott el (6 fiú és 8 lány), a válaszadók átlagos életkora 12,93 (m=12,93, min=11; max=15). Az interjúk nyelve a résztvevők választásához igazodott, 10 fővel magyarul, 4 fővel kínaiul készült interjú. A résztvevő magyar-kínai, illetve angol-magyar kétnyelvű (8 válaszadó) és többségi magyar (6 válaszadó) általános iskola tanulói voltak.

Az élet fontos eseményeinek azonosításához egy önéletrajzi interjú technikát alkalmaztunk, az *Életvonal Interjú Módszert* (Lifeline Interview Method, Assink és Schroots, 2010), amelyet saját kutatásunkhoz adaptáltunk. A módszer a múltbeli és jövőbeli események életvonalon megjelenő szubjektív szerveződésének tanulmányozására hivatott. Egy többdimenziós módszer abban az értelemben, hogy verbális és grafikus adatokat is kér a résztvevőktől a „nyomvonal”, „életvonal” metaforájának, az „élet hegyei és völgyei” metaforájának felhasználásával.

Eredmények

A legnegatívabb életesemények témái négy fő témakör köré csoportosultak: (1) *egy közeli családtag halála*, (2) *új intézménybe vagy közösségbe való beilleszkedés nehézségei, melybe beletartoznak a kortársak között kialakuló problémák is*, (3) *fontos személyektől való elválás, szeparáció (nem halál eredményeként)*, (4) *teljesítménybeli nehézségek (tanulás, sport vagy művészet terén)*. A legnegatívabb életesemények normatív, illetve kulturális jellegét vizsgálva

azt találtuk, hogy a legnegatívabb események egy része a normatív, fejlődési változásokhoz kapcsolható, így például az új intézménybe- vagy közösségbe történő beilleszkedés, a teljesítménnyel kapcsolatos nehézségek jórészt megfelelnek az „átlagos” (normatív) fejlődési feladatoknak. Ezek a nehézségek viszont migráns gyerekek esetében átszíneződnek kulturális, migrációs sajátosságokkal, így például a beilleszkedési nehézségek esetében a kulturális másság okán történő *kortársbántalmazás* jelent meg, illetve a transznacionális többszörös mobilitás folyamatában az *ismételt kulturális újra-illeszkedéshez kapcsolódó stressz*.

A nehézségek egy másik köre – szeparációs élmények, halálesetek - inkább tartoznak az akcidentális krízisek (Hajdúskai, 2015), azaz az esetleges, váratlan, hirtelen megjelenő életesemények nyomán kialakuló válságok, nehézségek csoportjába, azaz ezek az események nem normatív változások. Kulturális (ill. migrációs) sajátosságok csak egy részükénél merülnek fel. A halálesetek vonatkozásában a *parentifikáció*, illetve a *kulturális brókering*, azaz a kulturális közvetítés, akár szülői szerepeket is átvéve jelent meg, mint egy olyan lehetséges (kulturális) folyamat, amely érzelmileg megterhelő. A szeparáció kapcsán pedig a *szeparációs migrációhoz* kapcsolódó elválás élmények nehezebb fiatalabb, és idősebb életkorokban is.

3. VIZSGÁLAT

Magyarországon élő kínai migráns gyermekek, illetve kínai migráns szülők jövőre vonatkozó döntései

Cél

A harmadik vizsgálat célja, hogy a magyarországi kínai migráns gyerekek, illetve felnőttek (szülők) gyermekükkel kapcsolatos jövőjére vonatkozó terveit és ezek kialakulásának egyes aspektusait vizsgálja. A kutatás a jövőképpel kapcsolatosan elsősorban a karrier témájára fókuszált, figyelembe véve azt, hogy a serdülők életében az iskola központi helyet foglal el, a jövőre vonatkozó elképzelésekben nagyon gyakran felülreprezentáltak a karrierrel, foglalkozással kapcsolatos elvárások, illetve félelmek is (Shepard és Marshall, 1999, Oyserman és mtsai, 2004).

Módszer

Jelen vizsgálatban a pályaválasztási, illetve etnikai self alakulásának korábbi szakaszában lévő gyermekeket vizsgáltunk (Arbona, 1995), általános iskolás diákok (7., 8. osztály) vettek részt a kutatásban. A vizsgálat módszertana (minta, illetve mérőeszközök) a gyermekek vonatkozásában megegyezik az első vizsgálat módszertanával, amelynek részletes leírása a 3. oldalon található.

A vizsgálatba kínai migráns szülőket (75 fő) is bevontunk, a felnőtt adatok egy nagyobb, szociológiai kutatás² részeként kerültek felvételre. A minta átlag életkora 32 év (m=32,03, min=18; max=61, SD=10,53), nők (n=39) és férfiak (n=36) megközelítőleg fele-fele arányban. A Magyarországra történő letelepedés idejét tekintve a minta heterogén volt, a leghosszabb idő 22 év, a legrövidebb 1 év (mo= 6 év), a minta nem volt reprezentatív.

² Az adatfelvételre az Immigrant Citizen Survey program keretében, az ICCR-Budapest Alapítvány közreműködésével került sor 2011-ben.

Eredmények

A jövőre vonatkozó elképzelések kapcsán az alábbi területeket vizsgálta meg a kutatás: iskola és foglalkozás típusa és helye; a választás oka, valamint a döntés folyamata; a továbbtanulás és pályaválasztás kihívásai; valamint a kínaiság megítélése a pályaválasztás (illetve a jövő) szempontjából.

Az iskola- és foglalkozás választás kapcsán a gyerekek közeli jövőre, iskolára vonatkozó tervei biztosabbak, mint a távolabbi jövőben realizálódó, foglalkozással kapcsolatos elképzeléseik. Egy másik, szintén az idői dimenzióban megjelenő különbség, amely a választás okának magyarázataiból látszik, hogy az iskolaválasztásban jobban érvényesülnek a szülői elvárások, míg a későbbi tervekben az egyéni vágyak is teret kaphatnak.

A pályaválasztás vonatkozásában a *szülői involváltság* területén a szülői és családi elvárások jelenléte és esetleges nyomása mellett is, az elvárásoktól független érzelmi támogatást tartották fontosnak a szülők. Konkrét aktivitás tekintetében kiemelkedett a praktikus tanácsok, információ preferenciája.

A *jövőbeli lakóhely* tekintetében gyerekek és felnőttek válaszaiból eltérő minta rajzolódott ki. A szülők 19%-a nevezte meg lehetőségként, hogy a gyermeke a jövőben Magyarországon maradjon, a külföldi tervekre vonatkozóan a szülők egy része az anyaországot (20%), vagy valamely más harmadik országot jelölte meg gyermeke jövőbeli lakhelyeként (17,5%). A gyermekek esetében a magyarországi jövőkép 56% volt, az angolszász, külföldi országok perspektívája a felnőttek elképzeléseihez képest gyakoribb, 37% volt.

A problémák vonatkozásában a gyerekek elsősorban tanulási nehézségeket, a nyelvtudás (magyar, illetve más idegen nyelv) hiányát említették meg. A társas viszonyok, esetlegesen a kisebbségi társadalmi helyzetből fakadó nehézségek a pályaválasztás kapcsán expliciten nem jelentek meg.

4. VIZSGÁLAT

Magyarországon élő kínai és magyar gyermekek, illetve fiatalok jövőképének és teljes életútjának vizsgálata

Cél

A negyedik vizsgálat célja, hogy feltérképezze, mely témák emelkednek ki a jövőbe projektált eseményekben, énmegjelenítésekben kínai, illetve magyar gyermekek, illetve fiatalok körében. Továbbá, második célként, a kutatásban a teljes életutak elemzésével azt tártuk fel, hogy milyen tipikusabb életpályák, életutak rajzolódnak ki, milyen azonosítható életfordulatok vannak, illetve a teljes életutak érzelmi értékelése hogyan valósul meg. A teljes életutak vizsgálata során a különböző kulturális szocializációs háttérű alanyok összehasonlítására is kísérletet tettünk.

Módszer

A vizsgálatba kínai és magyar (többségi) személyeket is bevontunk három korosztályból. A kínai mintába tartozó általános iskolás csoport (1 fő kivételével) részben megegyezik a 2. vizsgálatban bemutatott mintával. Ebben a vizsgálatban 15 fő kínai migráns háttérű diák vett részt (5-8. osztály), 6 fiú és 9 lány, átlagos életkoruk 12,86 (m =12,86, min = 11; max = 15). A középiskolás csoportba 12 fő került be, átlag életkoruk 16,8 év (m= 16,8 (mo=16, min=15; max=18), 4 fiú, 8 lány. A fiatal felnőttek száma 13 fő, átlag életkoruk 21,23 év (m=21,23, min=17; max=26), 3 fiú, 10 lány.

A magyar minta elemszáma a kínaihoz képest alacsonyabb, összesen 13 fő vett részt a vizsgálatban. Az általános iskolás korcsoport átlagos életkora 13 év (n=4; m=13, min=11, max=14); a középiskolások átlag életkora 15,25 év (n=4, m=15,25, min=15, max=16) a fiatal felnőttek átlag életkora pedig 22,20 (n=5, m=22,20, min=20, max=24). A magyar adatok felvétele illesztett mintavétellel történt.

Az interjúk módszere a korábban már említett, *Életvonal Interjú Módszer* (Lifeline Interview Method, Assink és Schroots, 2010) volt.

Eredmények

A kínai és magyar interjúalanyok életútjainak elemzéséből az látható, hogy mindkét csoport esetében, mindhárom korcsoportban gyakoribbak a pozitív változások, vagyis a szakirodalomban leírtaknak megfelelően a *pozitivitás torzítás* jelenik meg a jövőprojekciókban (Bernsten és Bohn, 2010).

A főbb témák a *tanulás és a munka*, illetve a *család, párkapcsolat* területeire vonatkoztak, ezt követték – kisebb arányban – az egyéb személyes célok (pl. hobbi, utazás.), ahogyan az ennél a korosztálynál várható is. A serdülők és fiatalok célkitűzései általában a jövőbeli tanulmányokra, foglalkozásra, családra, szabadidős tevékenységekre, jövőbeli selfre vonatkoznak szociokulturális háttértől függetlenül (Lanz és mtsai, 2001, Seginer, 2009).

A kínai és magyar résztvevők között az volt alapvető különbség, hogy a kínaiak beszámolóiból egyértelműen kirajzolódott a hagyományos értékfelfogást képviselő családi, ill. társadalmi elvárások, valamint a modernebb, újrafogalmazott *nemi szerepek kettőssége*. A nem tradicionális elképzelések számos formája megjelent az interjúalanyok jövőképében: nem szeretne se gyereket, se férjet; férjet talán, de gyereket nem; gyereket igen, de férjet nem; később szeretne családot alapítani, mindenképpen 30-35 éves kora után. Mindezek mellett a tradicionálisabb (tanulás, munka, család) hármasa is említésre került a jövőképekben, a családi tervek későbbi életkorra történő eltolásával ezek az elképzelések is már modernebbnek számítanak. A magyar válaszadók esetében nem talákoztunk sem családi elvárásokkal, sem a tradicionális-modern gender szerepek kettősségével.

Erős téma volt még az interjúkban a mobilitás kérdése, a magyar minta ebben a tekintetben hasonlított a kínai mintához: a magyar gyerekek és fiatalok jövőképében is (minden korosztályban) markánsan kiemelkedett a *külföldre történő mobilitás*, illetve migráció elképzelése.

A teljes életutakat is vizsgáltunk az alanyok életében megjelenő migrációs formák elemzéséhez, valamint az életív dinamikájának vonatkozásában. A migrációs formák elemzésekor az elemzés fókuszába a *kultúraváltás* folyamata került. Eredményeink szerint a „*hátramaradt*”, illetve a „*visszaküldött*” gyerekek életének fontos, pszichológiai jelenségei a *migrációs szeparáció*, az újra-találkozás öröme, az újraalakuló, kiforratlan szülő-gyermek kapcsolatok miatti pszichológiai sérülékenység olyan kitett helyzetekben, mint a kortársbántalmazás.

A teljes életutak vizsgálata a cselekmény iránya, dinamikája szempontjából (Gergen és Gergen, 1983; Lieblich és mtsai, 1998) azt mutatta, hogy a gyermekek nagy részének életvonala, akár a negatív előzmények ellenére is *progresszív*, azaz felfelé ívelő.

ÖSSZEGZÉS

A doktori kutatás fő célkitűzése az volt, hogy Magyarországon élő kínai migráns gyermekek jövőképét, illetve ennek előzményeként múltbeli tapasztalatait vizsgálja. A múlt vonatkozásában az általános problémákra rákérdezve kiemelt témaként jelentek meg a kínai migráns gyerekeknél az *tanulási eredményességgel*, az *iskolával*, ezen belül is az *intézményváltásokkal*, a gyerekek fluktuációjával összefüggő nehézségek (veszteségélmények, beilleszkedési nehézségek). A családdal kapcsolatban is fontos téma volt a különböző *veszteségélmények* megélése (költözés, betegség, halál, stb.). A *diszkriminációs tapasztalatokra* külön is rákérdeztünk, és bár nem mindenkitől kaptunk beszámolót ilyen történésekről, akiktől igen, azoknál ezen tapasztalatok sokfélesége tűnt ki anyagunkból. Ebben az első, kérdőíves, illetve interjú vizsgálatban a gyerekek egy jelentős köre nem számolt be problémáról, vagy nem volt problémája, viszont a teljes életvonal vizsgálata módszertanilag már lehetővé tette, hogy a nehezebben megfogalmazható, vagy az időben esetleg hátrébb lévő negatív élmények is a vizsgálat tárgyává váljanak. Így a negatív élmények egy gazdagabb tárházába nyerhettünk betekintést, amely tapasztalatokat a legnegatívabb élmények elemzésével dolgoztuk fel a disszertációban. A legnegatívabb élményekben is a tanulási nehézségek, az intézményváltással összefüggő nehézségek, illetve a veszteségélmények (halál, vagy más szeparációs történés) jelentették a négy fő témakategóriát.

A jövővel kapcsolatosan általánosságban elmondható, hogy a szakirodalom alapján is elvárható (Bernsten és Bohn, 2010) pozitívítási torzítást tapasztaltuk mind a kínai, mind a magyar résztvevők többségénél, az életvonalak progresszív irányt mutattak mindkét csoportban. A főbb témák a jövőképekben a *tanulás és a munka*, illetve a *család, párkapcsolat* területeire vonatkoztak. A kínai és magyar résztvevők jövőképének összevetése egyrésről a különböző témák hangsúlyosságának (pl. munka, illetve tanulás) hasonlóságát mutatta, ugyanakkor a párkapcsolatok, család témáiban eltérő mintázatot láthattunk. A kutatásnak nem várt, de érdekes eredménye a kínai fiatalok párkapcsolatokra vonatkozó ambivalens nézetei, amely felhívja a figyelmet arra, hogy a nemi szerepek újrafogalmazásának kérdése fontos téma lehet akár az anyaországban élők értékrendjének, akár a kínai migránsok értékeinek, szerepeinek vizsgálata során. A magyar fiataloknál ez a kettőség nem jelent meg, a különbség mélyebb okának feltárása szintén egy érdekes további kutatási irány lehet.

ELMÉLETI HOZZÁJÁRULÁS ÉS ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEK

A kutatás hozzájárulását a magyarországi kínai migráns gyermekek vizsgálatának fogalmi és módszertani eszköztárához az adja, hogy több különböző terült – akkulturációs pszichológia, önéletrajzi emlékezet (self-narratívák) pszichológiája, ill. fejlődépszichológia – összekötésével írja le a gyermekek fejlődési, illetve akkulturatív fejlődési folyamatait, rávilágítva több, elméleti, és gyakorlati alkalmazás szempontjából fontos jelenségre. Módszertani szempontból kutatásunk bizonyítja azt, hogy a migráns gyerekek életének vizsgálatához az életvonal interjú (LIM Life Line Method, Assink and Schroots, 2010) jól használható vizsgálati eszköz.

A kiemelhető jelenségek eredményeink alapján egyrésről a veszteségélmény, amely jól kitapintható módon jelent meg a gyermekek élményanyagában, különösen releváns lehet ez a téma a különböző migrációs szeparációs folyamatokhoz kapcsolódóan. Egy másik kiemelhető terület a kulturális beilleszkedés folyamata, amellyel kapcsolatosan két kérdéskörre hívnánk fel

a figyelmet. Az egyik a többszörös (vagy ismételt) kulturális újra-illeszkedéshez kapcsolódó stressz, a többszörös mobilitás nehézségei. A másik pedig a kulturális beilleszkedési folyamatok, görbék vizsgálatának családi rendszer szemléletű megközelítése, vagyis, hogy a beilleszkedés folyamatát gyermekeknél családi kontextusban, a családtagok mozgásának ismeretével lehet és érdemes vizsgálni. Munkánk gazdag leírását adja ezeknek a jelenségeknek, ezzel segítve az iskolapszichológusok, tanácsadó szakemberek munkáját.

KORLÁTOK ÉS KITEKINTÉS

A módszertani megvalósítás tekintetében az egyik legjelentősebb kritika a minta jellemzőit érinti. A résztvevők több dimenzió szempontjából is nagyon heterogének (pl. nyelvhasználat, Magyarországon tartózkodás hossza, a látogatott iskola típusa, stb.)

„Az adatfelvételek során elsősorban a hozzáférési alapú mintavételre volt lehetőségünk, illetve egy viszonylagosan alacsony elemszámmra, így a specifikus alcsoportokra bontásra törekvés helyett az a kutatói döntés született, hogy – támogatva a kutatás feltáró, kvalitatív jellegét – a szakirodalomból ismert és fontos háttér dimenziók mentén (ld. a fenti felsorolást) minél szélesebb körű mintát alakítsunk ki, hogy így a kínai migráns gyerekek tapasztalatai a vizsgált témákban minél komplexebb módon meg tudjanak jelenni. E döntés negatív következménye, hogy az eredmények alapján a kínai gyerekek élményeire vonatkozóan csak nagyon korlátozott módon tehetünk általánosításokat, azonban a gazdag kvalitatív leírás reményeink szerint részben ellensúlyozza ezt a hiányt.

A disszertációban részben megjelent a törekevés arra, hogy a kínai gyerekek élményvilágát a magyar gyerekek tapasztalataival összevessük, de a magyar tapasztalatok teljes körű vizsgálatára nem került sor, a fókusz elsősorban a kínai migráns gyerekek tapasztalataira helyeződött. Így a kutatás lehetséges folytatásaként mindenképpen érdemes lehet összehasonlító vizsgálatokat tenni.

Egy fókuszba helyezhető téma lehet a kortársbántalmazás kérdése, amely mind a kisebbségi, mind a többségi csoportok számára jelen lévő probléma (Juvonen és Graham, 2001). Rendszerszemléletű, több különböző, a kortársbántalmazásban szerepet „vállaló” résztvevő szemszögéből (áldozat, bántalmazó, szemlélő), illetve több különböző áldozati csoport (pl. különböző kisebbségi csoportok) élményeinek vizsgálatával a kutatás mélyebb betekintést engedhetne a kortársbántalmazás során megjelenő kulturális különbségekbe.

Egy további, kulturális összehasonlító vizsgálatra is érdemes téma lehet a mobilitás kérdése, amely kutatásunkban a magyar és kínai csoportnál is hangsúlyosan jelent meg. Mind a médiában, mind a szakirodalomban előtérben lévő téma az, hogy a magyarországi magyar többségi fiatalok körében is egyre gyakoribb a kivándorlás, így egy erre a kérdésre fókuszáló vizsgálat betekintést engedhetne abba, hogy a külföldre készülő fiatalok életében a különböző kulturális háttér, a kivándorlás és mobilitás esetlegesen eltérő kulturális tradíciói milyen szerepet játszanak.

HIVATKOZÁS

ADDIS, D. R., WONG, A. T., SCHACTER, D. L. (2008): Age-related changes in the episodic simulation of future events. *Psychological Science*, 19. 33-41.

ARBONA, C. (1995): *Theory and research for Hispanics*. In Leong, F. T. L. (ed.) *Career development and vocational behavior of racial and ethnic minorities*. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, New York, 37-68.

ASSINK, M., SCHROOTS, J. J. F. (2009): *The dynamics of autobiographical memory: Using the LIM, life-line interview method*. Hogrefe.

BALTES, P. B., LINDENBERGER, U., STAUDINGER, U. M. (2006): Life Span Theory in Developmental Psychology. In Lerner, R.M., Damon, W. (eds.) *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development*. John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ, US. 569-664.

BARNA, M., NGUYEN LUU, L.A., VÁRHALMI, Z. (2012): *Az én házam egy keleti ház a nyugati világban. Nemi szerepek és beilleszkedés a konfuciánus és muszlim hagyományú országokból származó bevándorlók körében*. ICCR Budapest Alapítvány, Budapest.

BERRY, J.W. (1997): 'Immigration, acculturation and adaptation'. *Applied Psychology: An International Review*, 46. 5-34.

BERNTSEN, D., BOHN, A. (2010): Remembering and forecasting: The relation between autobiographical memory and episodic future thinking. *Memory & Cognition*, 38 (3). 265-278.

BERNTSEN, D., JACOBSEN, A. S. (2008): Involuntary (spontaneous) mental time travel into the past and future. *Consciousness & Cognition*, 17. 1093-1104.

BERNSTEN, D. RUBIN, D.C. (2002): Emotionally Charged Autobiographical Memories Across the Life Span: The Recall of Happy, Sad, Traumatic, and Involuntary Memories. *Psychology and Aging*, 17(4). 636-52.

BERNSTEN, D. RUBIN, D.C. (2004): Cultural life scripts structure recall from autobiographical memory. *Memory & Cognition*, 32(3). 427-442

BIBOU-NAKOU, I., MARKOS, A. (2013): Coping strategies of secondary school students experiencing bullying: frequency, type of bullying and psychosocial difficulties. In Dekker, K., Dijkstra, M. (eds.) *School Bullying. Predictive factors, coping strategies and effects on mental health*. Nova Publishers, New York. 69-98.

BOCHNER, S. (1986). Coping with unfamiliar cultures: Adjustment or culture learning? *Australian Journal of Psychology*, 38(3). 347-358.

BROWN, V., CLARK, V. (2006): Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). 77-101.

CHENG, C., LO, B.C.Y., CHIO, J.H.M. (2010): The Tao (way) of Chinese coping. In Bond, M.H. (eds.) *The Oxford Handbook of Chinese Psychology*. Oxford University Press, New York. 399-419.

CONWAY, M. A. (1996): Autobiographical knowledge and autobiographical memories. In Rubin, D. C. (szerk.) *Remembering our past*. Cambridge University Press, Cambridge. 67-93.

ERIKSON, E. H. (1963): *Childhood and society*. Norton, New York.

ERIKSON, M.G. (2007): The Meaning of the Future: Toward a More Specific Definition of Possible Selves. *Review of General Psychology*, 11 (4). 348–358.

GERGEN, K.J., GERGEN, M.M. (1988): Narrative and the self as relationship. In Berkowitz, L. (ed.) *Advances in experimental social psychology*, vol. 21.: *Social psychological studies of the self: Perspectives and programs*. Academic Press, San Diego, CA, USA. 17-56.

HAJDÚSKA, M. (2015) *Krízislélektan*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

JOSE, P.E., HUNTSINGER, C.S. (2005): Moderation and Mediation Effects of Coping by Chinese American and European American Adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 166(1). 16-43.

LANZ, M., ROSNATI, R., MARTA, E., SCABINI, E. (2001): Adolescents' future: A comparison of young people's and their parents' views. In Nurmi, J.E. (ed.) *Navigation through adolescence*. New York, Routledge Falmer. 169-197.

LAZARUS, R.S., FOLKMAN, S. (1984): *Stress, Appraisal and Coping*. Springer, New York.

LIEBLICH, A., TUVAL-MASHIACH, R. ZILBER, T. (1998): *Narrative Research. Reading, Analysis, and Interpretation*. (Vol. 47). Sage, Thousand Oaks.

MCADAMS, D.P. (2001): The Psychology of Life Stories. *Review of General Psychology*, 5(2). 100-122.

NYÍRI, P. (2006): Kínaiak és afgánok Magyarországon: két migráns csoport érvényesülési stratégiái. In (szerk.) Feischmidt, M., Nyíri, P. *Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban*. MTA ENKI, Budapest. 39-74.

OPPEDAL, B., TOPPELBERG, C. O. (2016): Acculturation development and the acquisition of culture competence. In Sam, D. L., Berry, J. W. (eds.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge University Press, New York, US. 71-92.

OYSERMAN, D., BYBEE, D., TERRY, K., HART-JOHNSON, T. (2004): *Possible selves as roadmaps*. *Journal of Research in Personality*, 38 (2). 130–149.

ÖRKÉNY, A., SZÉKELYI, M. (2010b): Hat migráns csoport összehasonlító elemzése. In (szerk.) Örkény, A., Székelyi, M. *Az idegen Magyarország. Bevándorlók társadalmi integrációja*. MTA ENKI, Eötvös Kiadó, Budapest. 49-95.

RUDMIN, F. (2009): Constructs, measurements and models of acculturation and acculturative stress. *International Journal of Intercultural Relations*, 33. 106–123.

SEGINER, R. (2009): *Future orientation: Developmental and ecological perspectives*. Springer, New York.

SHEPARD, B., MARSHALL, A. (1999): Possible Selves Mapping: Life-Career Exploration With Young Adolescents. *Canadian Journal of Counselling*, 33(1). 37-54.

SMITH, P. K., SHU, S., MADSEN, K. (2001): Characteristics of victims of school bullying: Developmental changes in coping strategies and skills. In Juvonen, J., Graham, S. (eds.) *Peer harassment at school: The plight of the vulnerable and victimised*. Guilford Press, New York. 332-352.

SPIRITO, A., STARK, L. J., WILLIAMS, C.A. (1988) Development of a brief checklist to assess coping in pediatric patients. *Journal of Pediatric Psychology*, 13, 555-574.

WANG, Q., LEICHMAN, M. D., DAVIES, K. (2000): Sharing memories and telling stories: American and Chinese mothers and their 3-year-olds. *Memory*, 8. 159–177.

WANG, Q., HOU, Y., TANG, H., WIPROVNICK, A. (2011): Travelling backwards and forwards in time: Culture and gender in the episodic specificity of past and future events. *Memory*, 19(1). 103-109.

WARD, C., BOCHNER, S., FURNHAM, A. (2001): Intercultural contact. Processes and outcomes. In Ward, C., Bochner, S., Furnham, A. (eds.): *The Psychology of Culture Shock*. Routledge, New York. 19–46.

WHITTY, M. (2002): Possible selves: Exploring the utility of a narrative approach. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(3). 213-230.

A disszertációhoz kapcsolódó saját publikációk:

BORSFAY, K., NGUYEN LUU, L. A. (megjelenés alatt): Significant negative transitions in Chinese immigrant children's life. *Alkalmazott Pszichológia*.

BORSFAY, K., NGUYEN LUU, L.A. (2018): Megküzdés a migráns lét kihívásaival. Magyarországi kínai gyerekek akkulturációs tapasztalatainak feltérképezése. *Alkalmazott Pszichológia*, 18(4). 7-33.

BORSFAY, K., MIKES, H., TÖRÖK, L. (2014): Bábeli útvesztő - Nyelvi kérdések a kvantitatív és kvalitatív kutatás során In: Kováts A., Várhalmi Z. (szerk.) *A válasziányok kezelésétől a résztvevő megfigyelésig: Módszertani problémák a migrációkutatásban*. Nemzetközi Összehasonlító Kutatásokat Támogató Alapítvány (ICCR), Budapest. 72-110.

BORSFAY, K. (2012): Kínai migránsok jövőképre vonatkozó döntései. In: Koncz I., Nagy E. (szerk.) *Nemzedékek együttműködése a tudományban: PEME IV. Ph.D konferenciájának kiadványa*. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2012.11.15. Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, Budapest. 71-82.

A disszertációhoz kapcsolódó konferencia előadások:

BORSFAY, K. (2018): Az akkulturációs folyamat, mint önéletrajzi emlékezeti konstrukció. In: Lippai Edit (szerk.) *Változás az állandóságban: A Magyar Pszichológiai Társaság XXVII. Országos Tudományos Nagygyűlése: Kivonatkiötet*. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2018.05.31-2018.06.02. Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság, 176.

BORSFAY, K., NGUYEN LUU, L. A. (2017): Self-narratives of minority Chinese youth and majority Hungarian youth_In: Chodyncka A M, Wieckowska J, Penczek M (szerk.) *9th European IACCP Conference*. Konferencia helye, ideje: Warsaw, Lengyelország, 2017.07.16-2017.07.19. Warsaw: SWPS Uniwersytet Humanistycznospoleczny, p. 196.

BORSFAY K., GORDON GYÖRI J. (2016): Teachers' Attitudes and Pedagogical Approaches to Migrant and East Asian Students Based on a Complex Video Study In: Keresztes-Takács O., Csereklye E. (szerk.) *Mobilities, Transitions, Transformations: Intercultural Education at the Crossroads: Book of Abstracts*. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország,

2016.09.05-2016.09.09. Budapest: International Association for Intercultural Education (IAIE), p. 41-42.

BORSFAY K. (2016): A kelet-ázsiai tanulókhöz fűződő tanári viszony és ennek tanulói vetülete három különböző esettanulmány tükrében. In: Vargha András (szerk.) *Múlt és jelen összeér: A Magyar Pszichológiai Társaság XXV. Jubileumi Országos Tudományos Nagygyűlése Kivonatkötet*. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2016.06.02-2016.06.04. Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság, p. 101-102.

BORSFAY, K. (2011): Iskolai és iskolán kívüli nehézségekkel való megküzdés Magyarországon élő kínai gyermekeknél In: Hegedűs Judit, Kempf Katalin, Németh András (szerk.) *Közoktatás, pedagógusképzés, neveléstudomány - a múlt értékei és a jövő kihívásai: XI. Országos Neveléstudományi Konferencia, program és összefoglalók*. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2011.11.03-2011.11.05. Budapest: MTA Pedagógiai Bizottság, pp. 360-361.

BORSFAY, K. (2011): Jövőkép a kulturális identitás tükrében: Magyarországon élő kínai gyermekek iskola- és pályaválasztási döntései. In: Vargha A (szerk.) *Hagyomány és megújulás: A Magyar Pszichológiai Társaság Jubileumi XX. Országos Tudományos Nagygyűlése*. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2011.05.25-2011.05.27. Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság, pp. 95-96.

BORSFAY, K. (2011): Career choice of Chinese and Hungarian students living in Hungary – Values, social context and acculturation strategy. *XXth International Congress of IACCP*. Konferencia helye, ideje: Istanbul, Törökország, 2011.06.30-2011.07.04. p. 23.